
ҚАРЖЫ-НЕСИЕ ЖҮЙЕСІ

ФИНАНСОВО-КРЕДИТНАЯ СИСТЕМА

ӨОЖ 338.34: 338.242 (574)

Б.С.Есенгельдин¹, А.К.Жахметова¹, А.С.Есенгельдина²

¹Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті;

²Қазақ инженерлік-техникалық академиясы, Астана

Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалаудың қазіргі уақыттағы әдістемелік негіздері

Мақалада кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етудің нарықтық механизмдері зерттелген. Қазіргі экономикада кәсіпорындардың қайта құрылу да сапалы жаңа талаптарға сай қаржылық тұрақтылықты басқару әдістеріне негізделген. Қолжетімді ақпараттар негізінде кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалау әдістері қарастырылған. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығының деңгейін сипаттайтын көрсеткіштер анықталған. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығына әсер ететін факторлар зерттелген. Қазіргі кезеңде кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалау ерекшеліктері анықталған.

Кілтті сөздер: қаржылық тұрақтылық, міндеттеме, төлем қабілеттілігі, өтімділік коэффициенті, активтер өтімділігі, кәсіпорын, несие қабілеттілігі.

Қазіргі уақытта кәсіпорын бәсекелестік күресте жеңіс әкелетін және қажетті қаржылық нәтижелерді қамтамасыз ететін басқарушылық шешімдерді іздеуі қажет. Кәсіпорынның қаржылық жағдайының, оның ішінде оның тұрақтылығының, іскерлік белсенділігінің және қызметінің тиімділігінің көрсеткіштерін толық сипаттамасын есеп берудің барлық нысанындағы мәліметтерге талдау жасау негізінде алуға болады.

Қаржылық талдауының негізгі мақсаты болып, ақпаратты маңызы бар көрсеткіштердің аз да болса, осы мәлімет арқылы кәсіпорынның қаржылық жағдайын сипаттап береді және табысы мен шығысын, активтер мен пассивтер құрылымындағы өзгерістерді, дебиторлар мен кредиторлар арасындағы есеп айырысуларын сипаттауға болады. Қоғамда қаржылық талдау біреудің орынсыз тілегінен емес, өмірлік аса қажеттілік салдарынан туындады: салмақ, ұзындық өлшемін және есептеу жүргізбей, шаруашылық субъектінің мүлктік жағдайы мен оған әсер ететін себептерді білмей, табыс пен шығынды өзара салыстырмай, біріншісінің екіншісінен артық болуына қол жеткізбей шаруашылықты ойдағыдай жүргізу мүмкін емес. Ағымдағы, болашақ және қазіргі уақыттағы кәсіпорынның қаржылық жағдайы менеджерлерді әр кезде қызықтырады. Сонымен бірге бұл жерде уақыттық шектеулер ғана қаржылық талдаудың баламалық мақсатын анықтамайды. Қаржылық ақпаратты нақты қолданушылар, яғни қаржылық талдау субъектілері, мақсатына да байланысты. Талдау мақсаттары даралаушы есептердің өзара байланысы шешімдері нәтижесінен анықталады.

Қазақстан Республикасында нарықтық қатынастың дамуы шаруашылық әдістерін және формаларын қайта өзгертудің объективті қажеттілігін тудырады. Кәсіпорынның қаржы-шаруашылық қызметіне қатысты аймақтық-салалық нормативтерді пайдаланудың әдістемелік нұсқауы өте қажет. Ақпаратты жасаушылар мен пайдаланушылардың арасындағы мүдделердің өзара қабыспауы, меншік түрлері және нарық жағдайында пайда болатын басқа міндеттемелер бойынша бақылау нысаналарын шектеу, белгілі бір бизнес саласындағы қалыптасқан жағдайға тиянақты аудит жүргізуді талап етеді. Сондықтанда нарық экономикасында кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалау, әрі талдаудың рөлі сапалық өзгеріске ие болды.

Қаржылық тұрғыдан тұрақты кәсіпорын деп келесі шарттарға жауап беретін кәсіпорындарды айтамыз:

- активтерге, солардың ішінде негізгі қорларға, бейматериалдық активтерге, айналым қаражаттарына жұмсалған қаражаттарының есебінен өтуге қабілетті кәсіпорын;
- себепсіз дебиторлық, кредиторлық қарызға жол бермейтін кәсіпорын;
- өзінің мойына алған міндеттемелерін уақытында орындай алатын кәсіпорын.

Кәсіпорынның қаржылық қызметінің қалыпты болуы, әсіресе, өз кезегіндегі қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті жағдайларды туғызады, оның төлеу қабілеттілігінің кепілі болып табылатын өнім өндірудің үздіксіздігін және кәсіпорынның қаржылық жағдайының тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Бүгінгі таңдағы нарыққа өту кезеңінде кәсіпорынның қаржылық жағдайын бағалауда жаңа амалдар қарастыру қажет. Мысалы, шетелдік қаржылық менеджмент сараптау қорытындылары жапондық жүйенің көптеген элементтерінің тиімді екендігін көрсетті. Мысалы, Ресейдің соңғы жүз жыл ішіндегі мәдени және іскерлік қатынастарының дамуы еуропалық және америкалық қаржылық менеджмент тұжырымдамаларға сәйкес келетіндігін байқауға болады.

Соңғы кездері мерзімді баспасөздерде, сондай-ақ жеке басылымдарда қаржылық талдауды жүргізу бойынша бірқатар әдістемелік ұсыныстар жарық көрді. Бұл еңбектің авторлары кәсіпорынның қаржылық жағдайын және оның жекелей көрсеткіштерін талдаудың әр түрлі әдістемелерін ұсынып отыр. Бұл әдістемелердің көпшілігінде олардың маңызды ерекшелігі болып табылатын, кәсіпорынның қаржылық жағдайының біздің отандық тәжірибеде пайдаланылмаған жаңа көрсеткіштерінің жүйесін толық талдауда.

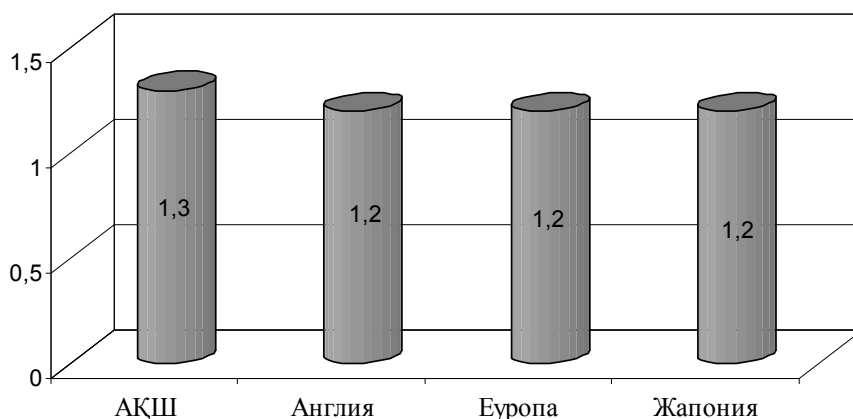
Ондаған жылдар бойы барлық басқару деңгейлерінде және кәсіпорынның өзінде пайдаланып келген қаржылық жағдайды талдаудың қалыптасқан әдісінің, шаруашылық жүргізудің әкімшілік жүйесінің жұмыс істеу жағдайында және негізінен орталықтандырылған көздерден қаржыландырылатын мемлекеттік меншік үшін, сондай-ақ уақытша тартылған қаражаттарды (тұрақты пассивтер), айналым қаражаттарын және басқаларды мөлшерлеу мақсатында қолданылғаны түсінікті. Бұл жағдайлар шаруашылық жүргізудің тиімділігіне бағытталған басқарушылық шешімдерді қабылдауда кәсіпорынның дербестігін тежеп отырады және нарықтық қатынастардағы кәсіпкерлік қызметпен мүлдем үйлеспейді.

Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығының анықтамасы осы заманда экономикалық және тәжірибелік мәселелерінің бірі болып табылады. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалауда кеңінен қолданылатын әдістердің бірі — капитал құрылымы мен оны қолдану мүмкіндігін сипаттайтын қаржылық талдау коэффициенттерін есептеу. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығы екі жақты бағалануы мүмкін: қаражат көздерінің құрылымы және сыртқы көздерге қызмет көрсетумен байланысты шығындар. Әлемдік тәжірибеде нақты кәсіпорынның қызметін бағалау үшін келесі көрсеткіштер жүйесі қолданылады: меншікті капитал (автономия) концентрациясының коэффициенті, сырттан тартылған қаражаттар коэффициенті, қаржылық тәуекелділік коэффициенті.

Қаржылық тұрақтылықты талдау кезінде көбінесе ұсынылатын ағымдық өтімділік коэффициенті ≤ 1 болуы тиісті [1]. Алайда коэффициенттің өлшемі халықаралық стандартқа сәйкес деп айтылады, бірақ шетелдік тәжірибеде ұсынылған нормативтік көрсеткіштердің орташа мәні дәлелденбеген (1-сур.).

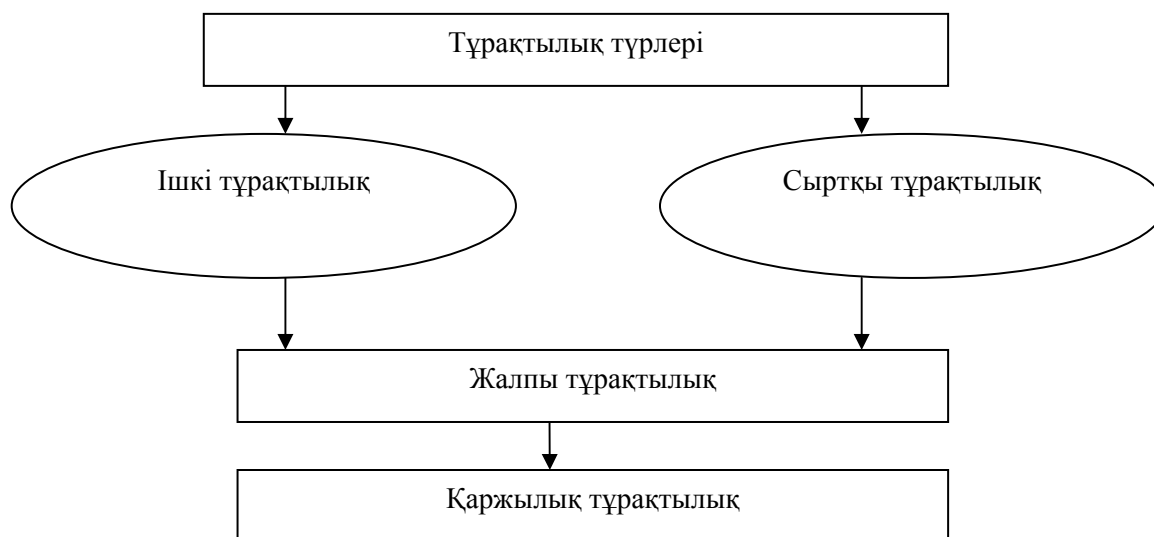
Қазіргі кезде кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығы — бұл тәуекелділіктің мүмкін болатын деңгейінде төлем қабілеттілігі мен несие қабілеттілігін сақтай отырып, табысты өсіру негізінде қаржыны тарту мен пайдалану арқылы кәсіпорынның дамуын көрсететін қаржы ресурсының жағдайы. Сондықтан кәсіпорынның қаржылық жағдайының маңызды сипаттамаларының бірі ұзақ мерзімдегі оның қызметінің тұрақтылығы болып табылады [2]. Ал соңғы кезде кәсіпорынның жағдайының негізгі тұрақтылығы мен өмір сүруіне оның қаржылық жағдайы қызмет етіп қоймай және оған әр түрлі факторларда әсер етеді:

- тауарлық нарықтағы кәсіпорынның жағдайы;
- сұранымды иеленетін, арзан өнімнің өндірісі және шығару;
- іскерлік әріптестіктегі оның әлеуеті;
- сыртқы кредиторлар және инвесторлардан тәуелділік деңгейі;
- төлем қабілеттілігі жоқ дебиторлардың болуы;
- шаруашылық пен қаржылық операциялардың және т.б. тиімділігі.

1-сурет. Ағымдық өтімділік коэффициентінің шет елдердегі орташа мәні

Аталған факторлардың мұндай әр түрлілігін қаржылық тұрақтылықты түрлері бойынша топтастырады. Сонымен, оларды кәсіпорынға әсер ететін факторларға байланысты — ішкі және сыртқы, жалпы (бағалық), қаржылық тұрақтылық деп келесідей топтарға біріктіруге болады (2-сур.).

2-сурет. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығына әсер ететін факторлар топтамасы

Ішкі тұрақтылық — кәсіпорынның қалыптасуының тұрақты жоғарғы нәтижесі қамтамасыз етілетін, жалпы қаржылық жағдайы. Оған қол жеткізу негізінде ішкі және сыртқы факторлардың өзгерісіне белсенді әсер ету принципі жатқызылады.

Кәсіпорынның сыртқы тұрақтылығы оның қызметі іске асырылатын шеңбердегі экономикалық ортаның тұрақтылығымен негізделген. Ол барлық ел ауқымындағы нарықты экономиканы басқарудың сәйкес жүйесімен қол жеткізіледі.

Жалпы тұрақтылық — қаражаттардың түсімі (пайда) олардың шығындалуынан (шығын) тұрақты түрде жоғары болуын қамтамасыз ететін, ақша ағымдарының қозғалысы. Кәсіпорындарының қаржы-ақша ағымдарын басқару жүйесінің құрылуы және тиімді қызмет етуі оның қаржылық тұрақтылығы мен төлемқабілеттілігінің қажетті жағдайы болғандықтан, қаржы-ақша ағымдарын жеке басқару объектісі ретінде бөліп қарастырудың дұрыстығын дәлелдейді. Кәсіпорындағы қаржы-ақша ағымдарын басқару маңызы мен қажеттілігін қайта бағалау өте қиын, себебі оның сапасы мен тиімділігіне кәсіпорынның тек тұрақтылығы ғана емес, сонымен қатар ары қарай дамуы, ұзақ мерзімде қаржылық жетістікке жетуі тәуелді. Қаржы-ақша ағымдарының қозғалысының тиімділігін

арттыру мақсатында кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалаудың матрицалық әдісін пайдалану оңтайлы.

Қаржылық тұрақтылық табыстардың шығындардан тұрақты түрде жоғарылығының бейнесі болып табылады, кәсіпорынның ақша қаражаттарымен еркін басқаруын қамтамасыз етеді және оларды оңтайлы қолдану өндірістің және өнімді өткізудің үздіксіз үдерісіне әсер етеді. Сондықтан да қаржылық тұрақтылық барлық өндірістік-қаржылық қызмет үдерісінде қалыптастырылады және кәсіпорынның жалпы тұрақтылығының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Белгілі бір кезеңдерге кәсіпорынның қаржылық жағдайының тұрақтылығын талдау көптеген келелі сұрақтарға жауап беруге көмектеседі: аталған мерзімге сәйкес келетін кезең аралығында кәсіпорынның қаржылық ресурстарын басқаруды қаншалықты дұрыс қолданғанын білу, кәсіпорынның төлем қабілеттілігінің айналымдағы активтердің айналымдылығының жылдамдығына тікелей тәуелді болуы, айналымдылықты талдау мәні динамикадағы кәсіпорынның қаржылық жағдайының толық көру мүмкіндігі, кәсіпорын қаржылық ресурстардың икемді құрылымын иелену және т.б. Яғни қаржылық ресурстардың жағдайы нарық талаптарына және кәсіпорынның даму қажеттіліктеріне сәйкес келуі өте маңызды, себебі қаржылық тұрақтылықтың болмауы төлем қабілеттілігінің төмендеуіне, өндірісті дамыту үшін қаржының жеткіліксіздігіне, ал, керісінше, артық болуы — дамуға кедергі болуы, яғни кәсіпорында шектен тыс қорлар мен резервтердің негізіндегі шығындарға алып келуі мүмкін. Осылайша, қаржылық тұрақтылықтың мәні қаржылық ресурстарды оңтайлы қалыптастырумен, үлестіру және қолданумен анықталынады, ал төлемқабілеттілігі оның сыртқы сипаты ретінде көрсетіледі [3].

Кәсіпорынның төлемқабілеттілігінің айналымдағы активтердің айналымдылығының жылдамдығына тікелей тәуелді болуы олардың айналымдылығына жан-жақты талдау жасауды қажет етеді. Кәсіпорынның төлемқабілеттілігі — бұл саудалық, несиелік және басқа да төлемдік сипаттағы операциялардан туындайтын, өзінің төлемдік міндеттемелерін уақытылы толығымен орындау қабілеттілігі.

Кәсіпорынның қаржылық жағдайын толық көру мүмкіндігі активтердің айналымдылығын талдауымен сипатталады. Егер өтімділіктің дәстүрлі қарастырылатын көрсеткіштері статистикадағы айналым активтерінің және қысқа мерзімді пассивтердің қатынасын бағалауды құрастыруға мүмкіндік берсе, ал айналым қаражаттарына салынған капитал айналымдылығын талдап отырған көрсеткіштердің активтері мен міндеттемелердің белгілі бір маңызымен негізделген себептерді, сонымен қатар олардың өзгерістерінің қарқындылығын анықтауға мүмкіндік береді. Кәсіпорынның қаржылық жағдайы — бұл белгілі бір кезеңдегі кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығының көрінісі, сондай-ақ оның шаруашылық қызметін орындау үшін және өзінің борыштық міндеттемелерін уақытылы өтеу үшін қаржылық ресурстармен қамтамасыз етілетін қаржы ресурстарының жағдайы.

Қазіргі кезде кәсіпорын тұрақтылығының жоғарғы нысаны сыртқы және ішкі ортада оның даму қабілеттілігін сипаттауы болып табылады. Ол үшін кәсіпорын қаржылық ресурстардың икемді құрылымын иелену және қажет жағдайда қарыз қаражаттарын тарту мүмкіндігін, яғни несие қабілеттілігін иелену қажет. Сондықтан несиеқабілеттілігі бар кәсіпорын ретінде несие алу үшін алғышарттардың болуы және алынған несие үшін есептелінген пайыздарды пайда немесе басқа да қаржылық ресурстар есебінен уақытылы қайтару мүмкіндігін білдіреді.

Осыған байланысты «қаржылық тұрақтылық» кешенді түсінік деген қорытынды жасауға болады. Өйткені қаржылық тұрақтылық тәуекелділіктің белгілі деңгейінде төлемқабілеттілікті және несиеқабілеттілігін сақтай отырып, пайда және капиталдың өсімі негізінде кәсіпорынның дамуын қамтамасыз ететін, кәсіпорынның қаржылық ресурстарының үлестіру және қолдану жағдайы болып табылады.

Қаржылық тұрақтылық белгілі бір қоғамдық қажеттілік ретінде қарастырылады, оны экономиканың әрбір субъектісі қолдана алуы мүмкін. Мұндай қоғамдық қажеттілік қаржы жүйесінің экономикалық процестерді тиімді жеңілдетуге және жақсартуға, қаржылық тәуекелді басқаруға, экономикалық субъектілер арасында тәуекелді қайта бөлуге, сонымен қатар экономикаға кері сілкініс әсерін болдырмау қабілеттілігіне негізделеді.

Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығы абсолютті, сонымен қатар салыстырмалы көрсеткіштермен өлшене алады. Абсолютті көрсеткіштер ретінде қорлардың қамтамасыздығының деңгейін және олардың қалыптасу көздерінің шығындарының деңгейін сипаттайтын көрсеткіштер қолданылады.

Ұзақ мерзімді болашақта кәсіпорын қызметінің тұрақтылығы елдегі жалпы қаржылық құрылыммен, кредиторлар мен инвесторларға тәуелділік деңгейімен байланысты. Сондықтан көптеген кәсіпкерлер, экономиканың мемлекеттік секторының өкілдері жүргізілетін істеріне өзіндік қаражаттарының аз мөлшерін ғана салып, ал басталған істі қаржыландыруды көбінесе қарызға алынған қаражаттар есебінен жүргізеді. Алайда «өзіндік капитал–қарыз қаражаттары» құрылымында қарыздар бөлігі басым болса, кәсіпорын банкрот жағдайына ұшырауы мүмкін, себебі бірнеше кредиторлар бір мезетте, кәсіпорынға «қолайсыз уақытта» өздерінің қарыздарын қайтаруды талап етуі мүмкін [4].

Кәсіпорынға тартылған ресурстардың көлемі мен оларды пайдалану сапасы өнімді өндіру мен өткізу шығындарымен байланыста болады. Өндіріс факторларын экстенсивті түрде қолдану өнімнің өндіру санына қарағанда өзіндік құнның жоғарлауын көрсетеді. Ал интенсивті даму кезінде өндірілген өнімнің 1 теңгесіне ресурстар жұмсалып келетін көлемі төмендейді немесе өнімнің өзіндік құнының үлесін азайтады. Өндірістің даму сыныптамасына байланысты кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығының жіктелуі төмендегі кестеде берілген [5].

К е с т е

Өндірістің даму сыныптамасына байланысты қаржылық тұрақтылықтың түрлері

Қаржылық тұрақтылықтың түрлері	Өндірістің даму сыныптамасы	Өлшем шекарасы, %
Абсолюттік	Интенсивтік	100 астам
Тұрақты	Интенсивті-экстенсивтік	50–100
Тұрақты емес	Экстенсивті-интенсивтік	0–50
Дағдарыстық	Экстенсивтік	0 төмен

Осы жіктеу нәтижелері өсу шарттарында қолдануы тиісті, басқа жағдайда өндіріс факторларының өсу қарқынына керісінше әсер етеді.

Сәйкесінше, ұзақ мерзімді жоспардағы қаржылық тұрақтылық, меншікті және қарызға алынған қаражаттар қатынасымен сипатталынды. Сондықтан да әлемдік және отандық есептік-талдамалық тәжірибеде салыстырмалы көрсеткіштер жүйесі әзірленген, олар көрнекі және салыстыру мүмкіндіктерін иеленеді. Оларды келесілермен салыстыруға болады:

- тәуекелділік деңгейін және банкроттылық ықтималдылығын бағалау үшін жалпы қабылданған нормалар;
- басқа кәсіпорындардың ұқсас мәліметтерімен, осы кәсіпорынның әлді және әлсіз жақтарын және оның мүмкіндіктерін анықтауға жәрдемдеседі;
- кәсіпорынның қаржылық жағдайының жақсаруы немесе нашарлауы қарқындарын зерттеу үшін өткен кезеңдегі ұқсас мәліметтер.

Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығының барлық салыстырмалы көрсеткіштерін екі топқа бөлуге болады.

Бірінші топ — айналым қаражаттарының жағдайын анықтайтын көрсеткіштер:

- өзіндік қаражаттармен қамтамасыздану коэффициенті;
- өзіндік айналым қаражаттарымен материалдық қорлардың қамтамасыздану коэффициенті;
- өзіндік қаражаттар икемділігінің коэффициенті.

Екінші топ — негізгі құралдардың жағдайын (тұрақты активтер индексі, ұзақ мерзімге тартылған қарыз қаражаттарының коэффициенттері, тозу, мүліктің нақты құны) және қаржылық тәуелсіздік деңгейін (автономдылық коэффициенті, қарызға алынған және өзіндік қаражаттар қатынастары) анықтайтын көрсеткіштер [6].

Кез келген кәсіпорынның оңтайлы қызмет етуі оның пайда, таза пайда әкелу қабілеттілігіне тәуелді болып табылады. Кәсіпорынның таза табыс әкелу қабілеттілігін бағалау үшін келесілер қолданылады:

– табыстылықтың абсолютті көрсеткіштерінің жүйесін, оның ішінде табыстар мен шығындар жөніндегі есеп берудің тікелей талдауын жасау;

– табыстылықтың салыстырмалы көрсеткіштер жүйесін (рентабельділігін) талдау. Табыстар және шығындар жөніндегі есеп беруді тікелей талдау кәсіпорынның жиынтық табысының негізгі элементтерінің әрқайсысының үлес салмағының динамикасын талдауға мүмкіндік береді.

Табыстылықтың абсолютті көрсеткіштерін экономикалық тиімділік көрсеткіштеріне жатқызуға болады [7].

Кеңістікті-уақыттық аспектідегі рентабельділікті талдай отырып, негізделген қорытындыларды қалыптастыру үшін, бұл көрсеткіштердің үш негізгі ерекшеліктерін назарға алу қажет.

Бірінші ерекшелік кәсіпорын қызметінің уақыттық аспектісімен байланысты. Сонымен, өнім рентабельділігінің коэффициенті есеп беру кезеңінің жұмыс нәтижелілігімен анықталады, ұзақ мерзімді инвестициялардың ықтималдылығын және жоспарланған тиімділігін бейнелемейді. Кәсіпорын ауқымды инвестицияларды қажет ететін, жаңа болашағы бар технологияларға немесе өнім түрлеріне көше бастағанда, табыстылық көрсеткіштерінің мәндері уақытша төмендеуі мүмкін. Алайда егер қайта құрылыс стратегиясы дұрыс таңдалған болса, жұмсалған шығындар болашақта ақталынады, яғни есеп беру кезеңіндегі табыстылықтың төмендеуін ағымдағы қызметтің жағымсыз сипаттамасы ретінде қарастыруға болмайды.

Екінші ерекшелік тәуекелділік мәселесімен анықталады. Көптеген басқарушылық шешімдер «жақсы тамақтану немесе тыныш ұйықтау?» дилеммасымен байланысты. Егер бірінші нұсқаны таңдайтын болса, онда бағасы тәуекелділіктен жоғары болса да, жоғарғы пайда алуға бағытталған шешімдер қабылдайды. Екінші нұсқа кезінде — керісінше. Бизнес тәуекелділігінің көрсеткіштерінің бірі қаржылық коэффициенті болып табылады — оның мәні жоғары болған сайын, акционерлер және кредиторлар көзқарасында кәсіпорын бойынша тәуекелділік жоғары болып табылады.

Үшінші ерекшелік бағалау мәселесімен байланысты. Негізінен, өзіндік капиталдың табыстылығы көрсеткішінің алымы мен бөлімі әр түрлі сатып алушылық қабілеттіліктердің ақшалай бірліктерімен сипатталады. Көрсеткіштің алымы, яғни пайда, динамикалы болып табылады, ол қызмет нәтижелерін және негізінен өткен кезеңдегі тауарлар мен қызметтерге тағайындалған баға деңгейін бейнелейді. Ол ағымдағы бағалаудан мәнді түрде айырмашылығы бар, есептік бағалауда бейнеленеді [8].

Сонымен қатар өзіндік капиталдың есептік бағасы болашақ табыстарға ешқандай қатынасы жоқ. Нақтылығында баланста барлығы бірдей бейнелене алмайды: мысалы, фирма белгісі, сауда маркасы, жоғарғы дамыған технологиялар, жоғарғы білікті басқарушылық қызметкерлер есеп беруде ақшалай бірлікті иеленбейді. Осылайша, өзіндік капитал табыстылығы коэффициентінің мәні фирмаға инвестицияланатын капиталдың жоғарғы қайтарымдылығына эквивалентті емес, қаржылық сипаттағы шешімдерді қабылдау кезінде тек қана бұл көрсеткішке бейімделу ғана емес, сонымен қатар фирманың нарықтағы құнын да ескеру қажет.

Кәсіпорынның қаржылық қызметінің қалыпты болуы, әсіресе өз кезеңіндегі қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті жағдайларды туғызады, оның төлеу қабілеттілігінің кепілі болып табылатын өнім өндірудің үздіксіздігін және кәсіпорынның қаржылық жағдайының тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Қазақстандық кәсіпорындар үшін қаржылық қызметті әдістемелік қамту келесі мәселелерді шешуге ықпал етеді: кәсіпорынның нарықтағы құнын бағалау әдістері мен жолдары айқындалуы мен қаржылық коэффициенттердің (салалық, аймақтық, ресми) көлемінің нормативтік базасы тәуелсіз рейтингтік агенттігімен әзірленуі. Тек терең және ұқыпты талдау негізінде ғана оның қызметін объективті бағалап, кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын нығайту немесе жақсарту және оның іскерлік белсенділігін арттыруға бағытталған басқару шешімдерін қабылдау үшін, басшылыққа нақты ұсыныстар беруге болады.

Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалаудың негізгі мақсаты — кәсіпорынның ішкі және сыртқы мәселелерін айқындап, оларды шешу жолдарын тауып, өндірістің даму бағыттарын және кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін анықтау. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалауда отандық кәсіпорындар кеңінен қолданатын әдістер қарастыру қажет. Кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын бағалауда зерттелінген ұсыныстар кәсіпорындар үшін қолайлы және кеңінен қолданылуы керек.

Әдебиеттер тізімі

- 1 *Галушкина А.* Оценка финансовой устойчивости промышленного предприятия // Проблемы теории и практики управления. — 2008. — № 10. — С. 54–58.
- 2 *Дүйсенбаев К.Ш., Төлегенов Э.Т., Жұмағалиева Ж.Г.* Кәсіпорынның қаржылық жағдайын талдау: Оқу құралы. — Алматы: Экономика, 2001. — 329 б.
- 3 *Калденбергер А.* Анализ финансовой устойчивости предприятия // Файл бухгалтера. — 2009. — № 39. — С. 3–11.

4 *Шермет А.Д.* Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 2009. — 366 с.

5 *Левшин Г.В.* Анализ финансовой отчетности организации с использованием различных критериев оценки //Экономический анализ. Теория и практика. — 2008. — № 4. — С. 58–64.

6 *Бекмолдин С.К.* Кәсіпорынның дәрменсіздік факторлары: талдау шегі // ҚазЭУ хабаршысы. — 2006. — № 4(52). — 96–98-б.

7 *Дюсембаев К.Ш.* Аудит и анализ финансовой отчетности: Учеб. пособие для студ. экон. спец. / К.Ш.Дюсембаев, С.К.Егембердиева, З.К.Дюсембаева. — Алматы: Қаржы-қаражат, 1998. — 511 с.

8 *Ковалев В.В.* Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 432 с.

Б.С.Есенгельдин, А.К.Жахметова, А.С.Есенгельдина

Методические основы оценки финансовой устойчивости предприятия в современных условиях

В статье исследованы рыночные механизмы обеспечения финансовой устойчивости предприятия. Обоснованы методы управления финансовой устойчивостью при реформировании предприятий в современной экономике, отвечающие качественно новым требованиям. На основе доступной информации рассмотрены методы оценки финансовой устойчивости предприятия, уточнены показатели, характеризующие ее уровень, и факторы, воздействующие на нее.

B.S.Esengeldin, A.K.Zhakhmetova, A.S.Esengeldina

Methodological framework for the assessment of financial stability of the enterprise in today

In this paper the market mechanisms to ensure the financial stability of the company. Sound method of management of financial stability in the reform of enterprises in today's economy, maintaining quality with the new requirements. Methods for the assessment of financial stability of the enterprise on the basis of available information. Adjusted indicators of the level of financial stability. The factors that affect the financial stability of the company. Justified particularly assess the financial stability of the enterprise at present.